

Ernst Paklari 100. sünniaastapäeva puhul

Volita Paklar

Ernst Paklar 1922. aastal.

On teada, et veel tsaariajal elas Peterburis rohkem eestlasi kui üheski Eestimaa linnas. Neid opterus hulganisti kodumaale 1920. aastatel, kuid ka sinna jäi neid piisavalt, et hoida eesti kultuuri sugemeid. Nõukogude ajal lisandusid kohalejäänutele veel eestlastest tudengid. Eesti Pedagoogiline Tehnikum ja Leningradi A. I. Herzeni nim. Riikliku Pedagoogilise Instituudi vähemusrahvuste osakonna eesti sektsioon valmistasid ette pedagoogilist kaadrit eesti koolidele üle kogu Venemaa. Venemaa eestlastel oli veel mitu ajalehte ja ajakirja (Edasi, Leegid, Säde jt.), kirjastus “Külvaja” (koos trükikojaga), oma raamatukauplus ja isegi oma loomeühing “Eesti Proletaarsete Kirjanikkude Assotsiatsioon” (1926–1937), kuhu kuulus ka Ernst Paklar.

Seoses Sergei Kirovi mõrvaga algasid 1934. aastal repressioonid. Kui algul vahistati eestlasi kui esseere, trotskiste ja “kodanliku Eesti agente”, siis hiljem sattusid nad massiliste repressioonide alla juba kui lihtsalt eestlased. 1930. aastate lõpuks oli Nõukogude Liidus hävitatud iga neljas eestlane ja eesti keel satunud põlu alla.

Ernst Paklar sündis 24. oktoobril 1908. aastal Uurali tööstuslinnas Zlatoustis. Isa Karl Paklar pärines ühest vanimast eesti asundusest Samaara all – Lohukülalt (üks küla asundajatest oli Karli vanaisa). Karl töötas posti- ja telegraafiametnikuna. Abielust Marta Nigoliga sündinud kolmest lapsest jäi ellu vaid Ernst.

Paklarite pere kolis Samaarasse, kus Marta sugulased olid elanud juba mitu põlve ja mõni neist rikkakski saanud... Kuid Esimene maailmasõda ja revolutsioon ning Marta haigus ajasid kogu pere elu sassi.

Kodusõja alates oli isa sunnitud registree- rima ennast vabatahtlikuks ühele sõjalisele ehitusrongile. Ešelon suundus Kesk-Aasiasse, kus rongi asukad pidid korrastama raudteid ja sideliine ning olema valmis sõdima basmatšidega. Ühes vagunis sõitis koos isa ja voodihaige emaga kaasa ka 12-aastane Ernst. 1921. a. juunis Vannovkas – ukraina asunduses Kasahstanis – tõsteti haige ema rongilt maha. Isa oli järjekordse sõjalise ülesandega kaugel komanderingus. Ema suri 13-aastase poja käte vahel. Vene papp keeldus võõra-(luteri-) usulisele lahkunule matusetalitust läbi viimast. Marta Paklar maeti ilma õnnistusega. Isa jõudis tagasi alles mitme nädala pärast. Karl Paklar demobiliseeris ja jõudis omaste juurde Samaarasse 1922. a. talveks. Karl kolis Baškiiri küla Abdrejaki lähistel asuvasse eesti asundusse mõttega hakata talu pidama, aga plaani nurjas Ernsti otsus minna haridust omandama. Teinud kolme aastaga läbi Mesjagutovo koolis neli klassi (5.–8. kl.), lõpetas ta Samaaras keskkooli 9. klassi ning samal, 1927. a. astus Leningradi A. I. Herzeni nim. Pedagoogilisse Instituuti, mille lõpetas 1931. a.

Juba Herzeni instituudi õpingute ajal, 1929. aastast alates, huvitus Ernst Paklar soomeugri

Karl, Ernst ja Marta Paklar. Samaara, 1914. aasta paiku. Foto: erakogu

rahvaste ja naaberrahvaste kultuurist ning etnogeneesist. Aastatel 1931–1932 oli ta NSVL TA Rahvasteuurimise Instituudis nooremteadur. Ta kogus statistilisi andmeid eesti asunduste kohta Venemaal ja avaldas materjale regulaarselt teadusperioodikas. Samal teemal tegi ta ettekande Eesti Teadusühingu istungil 10. jaanuaril 1932. Järgmisel aastal astus ta aspirantuuri LIFLI (Leningradi Ajaloo-, Filosoofia- ja Kirjandusinstituut) juures, kust ta aga 1934. aastal välja heideti. Kumatigi õnnestus tal aspirantuur lõpetada. Aspirantuuri ajal, aastail 1933–1935 alustas ta pedagoogilist tegevust – pidas Eesti ajaloo loenguid Herzeni instituudis ja aastatel 1934–1935 LIFLI-s. Samal ajal ta “määras endale kindlaks kutsealaks” Baltikumi varasema keskaja. Ta kirjutas valmis kandidaadiväitekirja Saksa ekspansioonist Baltimaadesse lähtuvalt “Henriku Liivimaa kroonikast”, kuid ei jõudnud seda kaitsta – 1935. aastal määrati ta Karjala Pedagoogilise Instituudi ajaloo teaduskonna dekaaniks Petroskois ning 1936.–1937. aastal oli ta Vitebski Pedagoogilise Instituudi ajalooteaduskonna dekaan.

E. Paklar kirjutas 1937. aastal ajakirja Istoričeskije Zapiski. Lisaks ajaloo tegeles Ernst Paklar ka tõlkimise ja tõlkekriitikaga, katsetas luulega ja kavandas ajaloolise romaani kirjutamist. Ometigi jäävad ainsaks kättesaadavaks näiteks E. Paklari kirjandusannetest tema GULAG-is kirjutatud “Eluloolised märkmed”, millest osa õnnestus tal ka välja tuua. Käsikirjas on märgitud iga peatüki valmimise aeg ja koht. Sellega saame jälgida vangi rännakuteed mööda GULAG-i. Autor arreteeriti Vitebskis 1937. a. oktoobris, kuid uurimisele viidi Petroskoi vanglasse. Seejärel sattus ta Komimaale Põhja-Petsora raudtee ehituslaagritesse Knjaž-Pogosti (Sõktõvkari all), kus viibis märtsist kuni maini 1941. Viimane sissekanne on tehtud 1947. a. veebruaris Mežogis (Kotlase lähedal). Sama aasta oktoobris ta vabastati.

ilmus artikkel ajakirjas Istoričeskije Zapiski.

Enne seda tekkis lühidialoog laagriülevaate kabinetis: “Kas te teate, mille eest siin istusite?” – “Ei tea.” – “Ja meie ka ei tea.”

17. oktoobril oli E. Paklaril pass juba käes ning ta suundus otsekohe Tartusse. Töösaamise osas olid tal kirja teel juba eelläbirääkimised peetud ENSV TA Ajaloo Instituudi direktori Rihard Kleisiga. 12. novembril oli Ernst Paklar juba instituudi nooremteadur. Kahjuks juba 11. juunil 1950 katkestas järjekordne südametakk tema elu.

“Eluloolised märkmed” on kribukirjas täis kirjutatud vihikud, mis olid mõeldud lugemiseks põhiliselt lastele ja omastele. Tekst on üle puistatud vene, eesti, saksa, soome, prantsuse, ladina klassikute tsitaatidega originaalkeeltes – kõik mälu järgi, sest vaevalt oli autoril laagri tingimustes võimalust pöörduda algallikate poole. “Eluloolistest märkmetest” võib leida üksikasju eesti asunduste elu-olust tsariaegsel ja revolutsioonijärgsel Venemaal, selle aja iseärasustest ning fakte autori enda elust.

Säilinud teksti digitaliseeritud variant asub hoiul Eesti Kultuuriloolises Arhiivis. Siin pakume avaldamiseks peatükid “Oõ serval” ja “Nälg” – ligi pool aastat kestnud raskest reisist kodu poole.

Toimetusel:
Käesolevate katkendite näol saame aimu Ernst Paklari kirjanduslikest annetest, paraku temast kui ajaloolasest me täit pilti ei saa. Ometigi vääriks Ernst Paklar omaette lühikäsitlust just kui ajaloolane.

Bibliograafia

I. Ajaloolisi ja statistika-etnograafilisi töid¹

1. K voprosu o lifljandskix krevingax. – Bjuulleten´ LOIKFUP, Leningrad, 1929.
2. Russkie slavianofily protiv ostzejskix nemtsev i osvoboditel´no-demokratičeskoe dviženie v Èstonii. – Referaat LOIKFUP, 1929.
3. Neopublikovannye materialy iz arxiva knjazja S. A. Šaxovskogo. – Referaat LOIKFUP, 1930.
4. Eesti asundused NSV Liidus. Statistika-demograafilised materjalid. – Külvaja kalender, Leningrad 1931.
5. NSVL eesti asunduste Teateraamat – Käsikiri 20 trp. (avaldamata).
6. O social´no-èkonomičeskix faktorax pereselenčeskogo dviženija iz Èstonii v gody 1861–1913. – Referaat – IPIN AN SSSR, 1932. Käsikiri 4 trp., ilmumata jäänud kogu Narody SSSR I, izd. AN SSSR toimetuse portfelli.
7. Èsty v SSSR. – Sovetskaja Ètnografija, 1932.
8. Roždaemost´ i smertnost´ v Èstonii i sredi èstov SSSR. – Käsikiri IPIN AN SSSR.
9. Programma kursa po istorii Èstonii. 192 časa. (Steklografija) Utverždena Narkomprosom RSFSR, 1933.
10. Eesti “Ajutine valitsus” Ufas 1918. a. – Leegid, 1935.
11. Xronika Genrixa Latyšskogo, kak istočnik načal´nogo perioda germanskoj èkspansii v Pribaltike. Kandidaadidissertatsioon, (avaldamata) 1934–1936.
12. Ledovoe poboišče 1242 g. i zatuxanie agressii Livonskogo ordena na vostoce. – Moskva Istoričeskij Žurnal (tellitud, kuid avaldamata), 1937.

II. Kirjandusajaloolisi ja ajakirjanduslikke publikatsioone. Tõlketöid

- Livoonia”. Kuubani eesti asunduse ülevaade. – Edasi, 1929.
- Eestile on geeniusi tarvis! [Pamflett Jaan Oksa surmapäeva puhul]. – Leegid, Leningrad 1930.
- Jumala ja poomislõa vahel. K. Ast-Rumori kirjanduslik ja poliitiline areng – “Noor Eesti” päevilt kaasajani – kui eesti sotsiaal-demokraatia poliitilise evolutsiooni peegel. – Leegid, Leningrad 1932.
- Luuletusi, tõlkeid, retsensioone aastail 1928–1934. – Edasi, Leegid, Rezec, almanahh “Golaja žizn´” jt. Eriväljaannetena tõlked: Novikov-Priboi “Veealused”, Lenin “Sotsiaaldemokraatia kaks taktikat kodanlis-demokraatlikus revolutsioonis”, Plehhanov “Materialismus militans”.
- Nõukogude tõlkekultuuri suursaavutus. – Looming 1949, nr. 11.
- Gde proizošlo Ledovoe poboišče. – Istoričeskie Zapiski 1951, nr. 37, lk. 304–316.
- Episkop Pikalov. – Tallinn 1997, nr. 7.
- Adda i Vojtolovskie. – Tallinn 2002, nr. 28.
- Avtobiografičeskie zametki, 1941–47, digitaliseeritud kujul Eesti Kultuuriloolises Arhiivis.

¹ Bibliograafia I osas sisalduv loetelu pärineb Ernst Paklarilt endalt ning on kirja pandud tagantjärele mälu järgi. Autori kirjaviis muutmata.

III. Kirjandust Ernst Paklari kohta

- E. Ertis. Eesti Proletaarsete Kirjanikkude Assotsiatsioon Leningradis. – Keel ja Kirjandus 1967, nr. 7 ja 8.
- G. Karajev, A. Potressov. Peipsi järve mõistatus. Eesti Raamat, Tallinn 1969.
- V. Maamjagi. Õestonskie pereselency v SSSR (1917–1940), lk. 12, 94, 140.
- A. Vojtolovskaja. Po sledam moego pokolenija, Sõktõvkar, 1991, lk. 19, 34–35, 59.
- V. Paklar. Gírljanda sčastlivyx iskr. – Tallinn 1999, nr. 14, lk. 112–116.